

THỬ PHÂN TÍCH CHIẾN LƯỢC MỚI CỦA NGA ĐỐI VỚI ASEAN VÀ NHỮNG VẤN ĐỀ ĐẶT RA ĐỐI VỚI VIỆT NAM

SAU THÔNG ĐIỆP LIÊN BANG NGÀY 12.11.2009 CỦA TỔNG THỐNG D. MEDVEDEV

TS. Nguyễn Cảnh Toàn
Viện Nghiên cứu Châu Âu

Lời Toàn soạn: Bài viết này được chia làm 2 phần: Phần I: Những nội dung quan trọng của chiến lược đối ngoại của Liên bang Nga do Tổng thống Dmitry Medvedev ký phê chuẩn và công bố ngày 2.7.2008. Thực trạng và triển vọng tương quan, xu hướng chiến lược chính của Nga ở các khu vực trên thế giới, trong đó có ASEAN. Phần II: Nga và ASEAN tích cực hợp tác để giải quyết những vấn đề then chốt; Những vấn đề đặt ra đối với Việt Nam. Do số trang của Tạp chí có hạn nên chúng tôi sẽ đăng trên 2 số liên tiếp: Phần I trong số 12(111)/2009 và Phần II trong số 1(112)/2010. Mời quý độc giả theo dõi, đón đọc.

Để đánh giá đúng chính sách đối ngoại của Nga về Đông Nam Á đến năm 2020, trong đó có Việt Nam, sau Thông điệp Liên bang 2009, cần xem xét thực trạng, tương quan và xu hướng chiến lược chính của Nga ở các khu vực trên thế giới, trong đó có ASEAN. Sau đó, xét tiếp khả năng Nga sẽ có những dự án gì ở Đông Nam Á, nơi Nga có thể có những lợi ích thiết thực về chính trị, kinh tế, quốc phòng và an ninh. Bài viết dưới đây sẽ trình bày những quan điểm đó.

Phần I. Những nội dung quan trọng trong chiến lược đối ngoại của Liên bang Nga do Tổng thống Dmitry Medvedev ký phê chuẩn và công bố ngày 2.7.2008¹. Thực trạng

và triển vọng tương quan, xu hướng chiến lược chính của Nga ở các khu vực trên thế giới, trong đó có ASEAN

1. Liên bang Nga khôi phục và phát triển

Vladimir Putin kế thừa từ Boris Yeltsin một gia sản đồ nát, ảm đạm: nền kinh tế sa sút, xung đột vũ trang, sắc tộc, tôn giáo và xu hướng ly khai (ngay trong Nga và SNG), đời sống dân chúng khó khăn... Theo thống kê chính thức, giai đoạn Boris Yeltsin, GDP Nga đã giảm khoảng 60% so với thời Xô viết, kéo theo những hậu quả tồi tệ, điều

---

<http://www.kremlin.ru/text/docs/2008/07/204108.shtml>

¹ КОНЦЕПЦИЯ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

chưa từng thấy trong thời gian hòa bình. Nga bị suy yếu cả trong nước lẫn trên trường quốc tế. Khoảng từ 1998, Nga đã mất vai trò ảnh hưởng của mình gần như ở tất cả các nước mà Nga vốn có ảnh hưởng, kể cả ảnh hưởng ở Đông Nam Á. Tất nhiên, nếu Nga muốn lấy lại vị thế đối ngoại của mình, trước tiên cần tập trung giải quyết các vấn đề trong nước. Dưới thời Vladimir Putin, sau nhiệm kỳ thứ nhất, Putin đã chứng minh hiệu quả điều hành đất nước: dừng hỗn loạn chính trị và kinh tế. Trong nước, các cuộc xung đột vũ trang về cơ bản đã giải quyết xong. Tình hình đất nước ổn định, Nga tập trung khôi phục kinh tế - xã hội, tạo đà, lấy nhịp cho sự phát triển của những năm sau. Kết quả là Nga đã trở lại sân khấu thế giới với tư thế của một cường quốc. Đến thời Tổng thống Dmitry Medvedev, Nga đã, đang và sẽ tiếp tục đường lối của người tiền nhiệm với sự mềm dẻo hơn nhưng không kém phần kiên quyết: năng lượng đã và đang trở thành vũ khí lợi hại trong chính sách đối ngoại của Nga, giống như trước đây, thời Medvedev từng là Chủ tịch Hội đồng quản trị Gazprom.

Trong thời gian Nga bị suy thoái, Đông Á, bao gồm cả Đông Nam Á, đã thay đổi rất nhiều và phát triển rất nhanh. Trước hết, các khu vực như một tổng thể đã phát triển kinh tế nhanh chóng, trong đó một Trung Quốc mới gần như ở vị trí trung tâm của sự phát triển năng động. Có nhiều lý do quan trọng cho sự gia tăng ảnh hưởng của Trung Quốc trong 10 năm qua: tăng trưởng kinh tế ấn tượng và sự chuyển dịch quyền lực dần cân

bằng, ngày càng có lợi cho Trung Quốc ở các khu vực. Rủi ro khủng hoảng tài chính 1997-1998 biến thành điều kiện mới cho việc mở rộng và chuyển đổi cơ cấu kinh tế và chính trị ở Trung Quốc và cả ASEAN. Khi vài nước Đông Nam Á, trong đó có Thái Lan, thoát ra khủng hoảng khó khăn nhất thì Bắc Kinh thực hiện ngay chính sách rất tích cực: từ chối phá giá đồng Nhân dân tệ, cung cấp tín dụng và hỗ trợ trực tiếp cho hầu hết các nước bị ảnh hưởng khủng hoảng trong khu vực. Để tạo đà cho sự phát triển nếu như không muốn bị tụt hậu không chỉ so với phương Tây và Mỹ mà với cả Đông Bắc Á, Đông Nam Á, tất yếu Nga phải có chiến lược mới phù hợp cho sự phát triển. Vì vậy, một chiến lược đối ngoại mới của Liên bang Nga đã ra đời ngày 12.7.2008.

2. Tóm tắt những nội dung quan trọng của chiến lược đối ngoại của LB Nga 7.2009 và Thông điệp Liên bang 2009

2.1. Những nội dung chính của chiến lược đối ngoại của LB Nga 7.2008

Một là: Khẳng định nước Nga có ảnh hưởng đáng kể trong các quan hệ có tính toàn cầu;

Hai là: Nga không chấp nhận quan điểm thế giới đơn cực;

Ba là: Nga khẳng định, những giá trị của phương Tây không phải là duy nhất cho cả thế giới;

Bốn là: Sức mạnh quân sự không nên và không thể là yếu tố chủ yếu tác động tới nền chính trị quốc tế.;

Năm là: Nga thể hiện rõ quan điểm tôn trọng luật pháp quốc tế, đề cao vai trò của Liên hợp quốc trong điều chỉnh quan hệ với các nước trên thế giới;

Sáu là: Nga xác định một trong các hướng ưu tiên trong chính sách đối ngoại là chính sách hướng về châu Á, cụ thể hơn đó là hướng Đông, gồm Đông Bắc Á và Đông Nam Á.

2.2. Những nội dung chính của Thông điệp LB Nga 12.11.2009

Thứ nhất, cải tổ, đổi mới là chìa khóa sống còn của nước Nga hiện nay. Sau một thập niên tăng trưởng cao, khủng hoảng tài chính thế giới hiện nay lại làm cho kinh tế Nga năm 2009 tăng trưởng âm. Cũng sau gần ¼ thế kỷ, kể từ khi Tổng thống Liên bang Xô viết M. Gorbachốp khởi xướng chiến lược cải tổ (1985), Tổng thống D. Medvedev một lần nữa *khẳng định lại nước Nga phải tiếp tục cải tổ nhưng ở mức độ quyết liệt hơn, hiện thực, và coi đó là sự sống còn của nước Nga;*

Thứ hai, thay vì duy trì nền kinh tế cô lập dựa trên khai thác nguyên liệu thô, nước Nga cần tạo ra nền kinh tế thông minh, tri thức và kỹ thuật hàng đầu, sản xuất ra hàng hóa và dịch vụ có ích cho người dân... Nga không thể đợi mãi mà cần phát động đợt hiện đại hóa công nghiệp quy mô lớn. Sự sống còn của quốc gia giữa thế giới hiện đại phụ thuộc vào điều này;

Thứ ba, tăng cường thể chế dân chủ, hướng tới xã hội thông minh, tự do và có trách nhiệm. Tuy nhiên, Nga cảnh báo rằng, bất cứ ý đồ nào nhằm phá vỡ sự ổn định của

nước Nga, với các khẩu hiệu kêu gọi dân chủ, sẽ bị chặn đứng “Tự do đi cùng với lỗi hành xử trách nhiệm”;

Cuối cùng, Nga cam kết theo đuổi chính sách đối ngoại thực dụng với mục đích nâng cao mức sống của người dân. Nga kêu gọi hình thành “nền tảng chung tin cậy được” nhằm tăng cường an ninh của châu Âu, rằng, Bắc Caucasus của Nga là vùng có vấn đề nội bộ nghiêm trọng, cam kết sẽ loại trừ “các tội ác khủng bố” tại đó.

2.3. Những điểm mới trong Thông điệp Liên bang 11.2009 của Tổng thống D. Medvedev

Điểm mới trước tiên là tập trung nhiều vào nội dung kinh tế. Lần đầu tiên Medvedev khẳng định sức mạnh tổng hợp của Nga phụ thuộc vào sức mạnh kinh tế. Theo đó, tương lai của Nga phụ thuộc vào việc tạo dựng một nền kinh tế mạnh và hiện đại. Trước đây, các Tổng thống Nga thường sử dụng diễn đàn này để nêu bật những quan điểm lớn về chính sách đối ngoại của đất nước nhằm thể hiện sự quay trở lại vị thế cường quốc. Trái lại, thay vì phô trương sức mạnh của Nga trong bài phát biểu, Tổng thống Medvedev chỉ đề cập *nhiều vào nội dung phục hồi kinh tế* trong nước và khả năng hợp tác của Nga tại Liên hợp quốc.

Điểm mới thứ hai là Tổng thống Medvedev khẳng định trách nhiệm cá nhân đối với kế hoạch cải cách kinh tế Nga: Tập trung vào hiện đại hóa công nghệ; Thu hút đầu tư nước ngoài; Đa dạng hóa nguồn thu ngân sách để tránh quá phụ thuộc vào nguồn thu từ dầu khí; Cải cách hệ thống pháp luật và tư pháp; Loại bỏ các doanh nghiệp nhà

nước làm ăn kém hiệu quả. Kế hoạch kinh tế mới của Medvedev cũng loại bỏ nhiều đạo luật thể hiện sự tập trung hóa nền kinh tế Nga - điều mà trước đây Tổng thống Putin đã nỗ lực duy trì. Thủ tướng V. Putin vẫn công khai ủng hộ kế hoạch cải cách kinh tế này của Tổng thống Medvedev. Dẫu sao, để tình hình kinh tế Nga chậm thoát khỏi khủng hoảng tài chính thế giới, rõ ràng trách nhiệm của người đứng đầu chính phủ Nga rất nặng nề và không còn cách nào khác hơn là hợp lực cùng D. Medvedev nếu như không muốn kế hoạch này bị thất bại.

Điểm mới thứ ba là trong bài phát biểu lần này, Medvedev ít đề cập đến nội dung về chính sách đối ngoại. *Tổng thống Medvedev chỉ dành khoảng 10% nội dung đề cập ngắn gọn và chung chung về quan hệ giữa Nga với Mỹ và phương Tây, cũng như vấn đề Iran.*

Điểm mới thứ tư là Thông điệp Liên bang 2009 của Tổng thống Medvedev có sự đóng góp ý kiến của đông đảo công dân Nga. Lần đầu tiên trong lịch sử soạn thảo Thông điệp Liên bang của các đời Tổng thống, Tổng thống Medvedev đã kêu gọi tất cả công dân Nga cùng tham gia thảo luận và xây dựng chương trình hành động của chính quyền Nga trong tương lai ngắn và trung hạn. Chính vì vậy, tầm quan trọng của Thông điệp mới là ở chỗ nó hoàn toàn công khai, cởi mở, nhìn thẳng vào sự thật yếu kém của nước Nga và đề ra các biện pháp cứng rắn để khắc phục.

Dưới đây sẽ tập trung phân tích về chiến lược đối ngoại của Nga được công bố vào tháng 7.2008, về thực trạng và triển vọng tương quan, xu hướng chiến lược chính

của Nga ở các khu vực trên thế giới, trong đó có ASEAN.

Có ý kiến cho rằng, chiến lược mà Dmitry Medvedev ký phê chuẩn và công bố không có gì mới so với chiến lược V. Putin đã ký. Điều này không sai khi phân tích từng điểm trong Chiến lược Đối ngoại mới của Nga. Tất nhiên, tuy không có những nội dung mới mang tính đột phá so với Chiến lược Đối ngoại do cựu Tổng thống Vladimir Putin phê chuẩn cách đây 8 năm (ngày 28.6.2000), nhưng vẫn có những điểm mới, những bổ sung và thậm chí một số thay đổi đáng kể, đặc biệt về những nhận thức hướng Đông mới của Nga, thu hút sự quan tâm của các chính khách, giới nghiên cứu cũng như các nhà bình luận quốc tế. Nếu nói rằng không mới thì cách tiếp cận trên chưa hoàn toàn phản ánh sâu sắc và thực chất của quan điểm LB Nga. Để làm rõ hơn cần có cách tiếp cận khác hơn. Trước hết, cần có cách tiếp cận mới trong chính sách đối ngoại của Nga lần này, đó là cách nhìn mới về châu Á của Nga.

Luận điểm thứ nhất: Không có một châu Á đồng nhất?

Thuật ngữ "Asia" (châu Á) trước hết là khái niệm địa-chính trị. Trong nhận thức địa-chính trị đó là cả một khoảng không gian rộng lớn, trải rộng từ Đông sang Tây, tất yếu có sự giao thoa, tiếp nối kinh tế, chính trị, văn hóa, kể cả chủng tộc... không thể nào thuần nhất mà có những sợi dây liên hệ Á -

² *Sergei Karaganov (Сергей Каргаганов), phó Viện trưởng Viện Nghiên cứu Châu Âu, Viện HLKH Nga.*

Âu. Ngay trong châu Á hiện nay tồn tại ít nhất “3 châu Á”: “Châu Á 1 gồm Đông Á Nho học - đạo Khổng của Trung Quốc, Nhật Bản, Việt Nam...”; “Châu Á 2 gồm châu Á đạo Phật của Ấn Độ, Lào, Thái, Campuchia, Miến Điện...”; “Châu Á 3 gồm các nước Trung Á, Nam Á của đạo Hồi và Trung Đông”. Khu vực này lại chia ra thành Iran của người Shiite (quốc gia kế vị Ba Tư) và thế giới Ả-rập mà người Sunni là chủ yếu.

Luận điểm thứ hai: “Châu Á Trung Quốc”, “Châu Á Ấn Độ” và “Châu Á và Đông Bắc Á, Đông Nam Á” phát triển nhanh một cách thần kỳ trong vài thập niên gần đây. Thật vậy:

Trong sự phát triển của thế giới ngày nay, nhờ một loạt nguyên nhân khác nhau, các “Châu Á” nói trên được hưởng lợi từ quá trình toàn cầu hóa. Bất chấp những trở ngại và lời tiên đoán về sự sụp đổ vì khủng hoảng tài chính toàn cầu (global financial crisis 2008, 2009-GFC), chắc chắn “Châu Á Trung Quốc”, “Châu Á Ấn Độ” và “Châu Á và Đông Bắc Á, Đông Nam Á” vẫn sẽ phát triển nhanh, ít nhất là trong thập niên tới (có thể là với tốc độ chậm hơn một chút do ảnh hưởng GFC).

Nguyên nhân chính của *phát triển nhanh* là nhờ có nguồn nhân công khổng lồ, trẻ, cần cù, tương đối rẻ và được đào tạo ngày một tốt hơn. Phần lớn các ngành sản xuất công nghiệp đòi hỏi nhiều nhân công của thế giới và ngày càng nhiều hơn các ngành sản xuất công nghệ và tri thức sẽ tiếp tục đổ vào đây. Có thể sau 10 năm nữa, nhiều ngành công nghiệp truyền thống sẽ gần

như không tồn tại (ngành sản xuất hàng tiêu dùng đại chúng, kỹ thuật dân dụng gần như đã “ra đi” khỏi châu Âu và Mỹ, dịch chuyên về 3 châu Á nói trên). Nhiều lĩnh vực của ngành chế tạo máy, ô tô, thậm chí điện tử, viễn thông cũng đang dịch chuyển sang hướng Đông. Điều đó đặt ra những vấn đề kinh tế - xã hội hết sức to lớn đối với châu Âu già cỗi và ngay cả với nước Nga nữa. Khả năng cạnh tranh của Nga với nguồn nhân lực hiện vốn đã rất dắt dờ (và vẫn đang tiếp tục tăng giá, lại khan hiếm do dân số và lực lượng lao động giảm), loại trừ một nhóm chuyên ngành rất hẹp: vũ trụ, nano... (nếu Nga chọn lọc, hỗ trợ kịp thời và tích cực phát triển các chuyên ngành này). Khái niệm chính sách công nghiệp theo nghĩa cũ của thuật ngữ này sẽ không chính xác, ít nhất là cho khu vực Đông Nam Á với lực lượng lao động trẻ trung, năng động. Sự cạnh tranh từ phía châu Á đòi hỏi Nga phải có chiến lược phát triển kinh tế mới về chất và hướng tới châu Á, Đông Nam Á.

Luận điểm thứ ba: Châu Á của Trung Đông Hồi giáo sẽ tụt hậu và tiếp tục tụt hậu so với phương Tây và so với cả Đông Á, Đông Nam Á do một loạt nguyên nhân.

Hiện tại, sự tụt hậu này đang bị che khuất bởi dòng tiền dầu mỏ đang ào ạt đổ vào đây. Nhưng tụt hậu sẽ tăng trong thời gian tới của lịch sử, làm căng thẳng mối quan hệ của khu vực này không chỉ với phương Tây giàu có từ trước mà với cả phương Đông đang giàu lên. Dự báo (nửa thực, nửa hư) rằng, “cuộc xung đột giữa các

nền văn minh” sẽ mạnh thêm không chỉ theo “đường phân thủy” vô hình giữa Hồi giáo - Thiên Chúa giáo mà cả theo “đường phân thủy” vô hình giữa Hồi giáo-Phật giáo, Nho giáo, Khổng giáo. Có thể nhận thấy khá rõ “đường phân thủy” giữa Ấn Độ phát triển nhanh và Pakistan đang ngày càng tụt hậu do bất ổn chính trị, sắc tộc, tôn giáo và chủ nghĩa khủng bố.

Iran đóng vai trò đặc biệt trong sự phân bố mới này. Một quốc gia Hồi giáo với một Tổng thống cứng rắn mới được bầu lại nhiệm kỳ 2 tuy phát triển chậm rãi nhưng tương đối thành công trong việc tìm kiếm, khai thác dầu khí, chế tạo và sản xuất tên lửa, hạt nhân (đang gây nhiều tranh cãi). Iran có triển vọng nhìn thấy từng ngày: quốc gia tiềm tàng tiềm lực hạt nhân. Có thể nói Iran là quốc gia then chốt cả từ cách nhìn về triển vọng hiện đại hóa toàn bộ “Trung Đông mở rộng”. Châu Á sẽ chịu ảnh hưởng khá nhiều vào việc nước này cuối cùng sẽ đi với ai, theo hướng nào.

Luận điểm thứ tư: Tất cả ba châu Á đã nói trên đang độc lập dần với sự thống lĩnh của phương Tây ở các góc độ chính trị, kinh tế và xã hội khỏi cách tiếp cận trong nhiều lĩnh vực, kể cả những định đề tư tưởng truyền thống mà trước đây châu Á thường tìm kiếm.

Nguyên nhân là con bùng nổ kinh tế mà châu Á đạt được trong những thập niên vừa qua và có nhiều lúc đi ngược với những chỉ dẫn của IMF, WB. Tuy vậy, các quốc gia ở đây đã không đi theo con đường chống lại phương Tây, không gây chuyệ n mà trái lại,

sẵn lòng mở rộng cửa hợp tác với phương Tây. Hơn nữa, họ thành công phần nhiều là nhờ tư tưởng tự do hóa thương mại quốc tế, nhờ nguồn đầu tư từ phương Tây và đối tác thương mại chủ chốt với các nước phương Tây.

Luận điểm thứ năm: Đằng sau việc dịch chuyển tiềm lực kinh tế sang cả ba châu Á (chiếm một phần ba) do cơn nháy giá năng lượng là sự dịch chuyển ảnh hưởng chính trị.

Tuy nhiên, nguồn gốc xảy ra các xung đột chủ yếu cũng tập trung ở đây do: a. Sự phân bố mất cân đối các nguồn lực kinh tế trong một thời gian ngắn; b. Hệ thống xử lý các mối quan hệ quốc tế trong khu vực chưa phát triển.

Khoảng trống an ninh xung quanh vịnh Pécxích bộc lộ sâu sắc và lan rộng do Mỹ thất bại ở Irắc. Tại Trung Đông, Nam Á, Đông Á, và Đông Nam Á tồn tại những nguy cơ về:

- Nhà nước Palestín và hòa bình với Israel cũng không được giải quyết trong tương lai trung hạn;

- Khả năng Iran có vũ khí hạt nhân ngày càng trở nên gay gắt;

- Quốc gia hạt nhân Pakistan có thể xảy ra xung đột sắc tộc, khủng bố, nếu không nói là chắc chắn;

- Bắc Triều Tiên cũng sẽ bất ổn khó lường vì vấn đề hạt nhân;

- Xung đột tôn giáo ở nam Thái Lan cùng căng thẳng chính trị kéo dài;

- Mâu thuẫn quan hệ giữa Cămpuchia và Thái Lan chưa có dấu hiệu bình thường trở lại;

- Sự khép kín Miền Điện cùng thể chế quân sự với xung đột dân chủ và đảng đối lập của bà Aung San Suu Kyi...

Đó là những mối nguy lớn đối với khu vực ASEAN đang nỗ lực hướng tới đoàn kết, thống nhất và phát triển mạnh thành một khối như kiểu EU.

Trước những nguy cơ nói trên, chiến lược của Nga đối với khu vực này như thế nào? Sự đa phương trong phát triển của châu Á nói chung và Đông Nam Á nói riêng đòi hỏi Nga không phải một mà ít nhất ba chiến lược.

Chiến lược của Nga đã thể hiện trước "thách thức từ châu Á" ra sao? Trước hết, giới lãnh đạo cùng bộ máy của họ đã có nhận thức mới, rằng châu Á hoàn toàn khác so với 100 năm, thậm chí chỉ 15 năm trước đây. Nói như vậy có nghĩa tốc độ toàn cầu hóa, tốc độ phát triển kinh tế, khoa học kỹ thuật, công nghệ mới... ngày nay ở châu Á rất nhanh. Tuy vậy, châu Á không chỉ có các nguy cơ, thách thức mà còn có cả những cơ hội lớn cho Nga: một thị trường khổng lồ, nơi mà Nga có nhiều khả năng đầu tư và phối hợp các chính sách an ninh năng lượng, quốc phòng... Hơn nữa, một nước Nga giàu có về tài nguyên thiên nhiên vào bậc nhất thế giới cùng tiềm lực khoa học, kỹ thuật, công nghệ, quốc phòng và lại có sẵn các mối quan hệ truyền thống của nhiều thập kỷ trước đây càng củng cố thêm cơ hội hợp tác.

Một châu Á mới với ASEAN năng động khác về chất đã thách thức Nga, đó là phải chăng Nga không còn mối lo về "lũ mất hip" sẽ hòa vào sữa mẹ Nga như quan niệm trước

đây? Hay là nỗi sợ tồn đọng từ xưa tới nay về hàng triệu dân Trung Quốc cần mẫn đang rình rập tràn đến định cư và cướp mất vùng Sibiri giàu có và vùng Viễn Đông rộng lớn của Nga? Đây là những thách thức nữa thực, nửa hư và chúng tồn tại nhiều thế kỷ chứ không phải do châu Á ngày nay phát triển nhanh mới có. Nhưng với xu thế toàn cầu hóa thì những thách thức (nếu nó có thật) sẽ biến thành cơ hội hợp tác. Những văn kiện hợp tác giữa "hai quốc gia khổng lồ" ở vùng Viễn Đông Nga vừa mới được ký kết tháng 10.2009 đã chứng minh nhận định trên³.

Hiện đã, đang tồn tại một thách thức có thật đối với Nga, đó là tự bản thân Nga đang trở thành nguồn cung cấp nguyên liệu cho châu Á và các nước khác. Tiếp đến là vấn đề chính trị: Một Trung Quốc, trong tương lai không xa sẽ trở thành cường quốc, không chỉ cạnh tranh với G7 và với chính người láng giềng Nga, mới đúng là thách thức rất lớn đối với Nga. Trung Quốc bây giờ phát triển nhanh hơn rất nhiều, còn Nga, phần lớn do tình trạng lộn xộn và tham nhũng, đã tụt so với nước này từ 4 – 5%/năm (GDP). Trung Quốc phát triển chất lượng hơn, đầu tư những khoản tiền khổng lồ vào hạ tầng cơ

³ *Xin xem thêm kế hoạch và các văn kiện mới đây tại Bắc Kinh vừa được Nga ký với Trung Quốc 10.2009 đặc biệt là Kế hoạch hợp tác khai thác vùng Viễn Đông của Nga (ПРОГРАММА и СПИСОК...): ПРОГРАММА сотрудничества между регионами Дальнего Востока и Восточной Сибири Российской Федерации и Северо-Востока Китайской Народной Республики (2009-2018 года) и СПИСОК ключевых проектов сотрудничества между регионами Дальнего Востока и Восточной Сибири Российской Федерации и Северо-Востока Китайской Народной Республики.*

sở. Đường sá, sân bay ở nhiều tỉnh lẻ của Trung Quốc thực sự tốt hơn các công trình tương tự ở Nga. Trung Quốc cũng quan tâm đến giáo dục hơn. Các trường đại học ở một nước hơn 1 tỷ dân đâu sao vẫn còn nghèo ở các vùng sâu, vùng xa, nhưng lại được trang bị tốt hơn phần lớn các trường Nga, ngày càng vững vàng hơn đi theo con đường "CNXH mang màu sắc Trung Quốc". Tiếp đến, còn một Hàn Quốc có cách đi riêng đã được thăng hạng thành nước phát triển trước hết là nhờ đầu tư mạnh nhiều năm liền vào giáo dục, vào việc nâng cao chất lượng nguồn vốn con người. Vậy là "mối nguy cơ từ Trung Quốc" bây giờ khác hoàn toàn so với dung mạo của nó trước đây và khác với cái nhìn của lực lượng kỹ thị người Hoa hiện nay ở Nga. Rõ ràng, nguy cơ Nga bị tụt hậu và thậm chí là triển vọng "phải đứng ngoài" do thiếu năng lực phát triển và cạnh tranh có hiệu quả, chất lượng và nhất là chậm chân hơn Trung Quốc trong việc "nhảy vào cuộc chơi" trên sân ASEAN đang nóng.

Cuối cùng, còn một thách thức từ châu Á nữa đối với Nga là Nga thiếu năng lực sử dụng những cơ hội mới rất to lớn do các thị trường mới và phát triển nhanh mang lại.

Đây là vấn đề không kém phức tạp, nếu không nói là bất hợp lý trong các chính sách đối ngoại trước đây của Nga. Đó là, do nhiều thập kỷ duỗi theo, hay nói đúng hơn là phát triển chậm hơn, Nga thường quen "nhìn" về phương Tây, thoát tiên là với châu Âu, sau đó là Mỹ. Vì vậy, những dòng hàng từ Nga hướng đến đó. Có tiền từ đó, Nga cất trữ tiền cũng ở đó phòng khi thất cơ và nếu có đầu tư

thì Nga thường đầu tư khá nhiều cũng vào đó. Ngược lại, nguồn hàng từ phương Tây đến Nga, nhưng Mỹ và châu Âu lại không dành hết tiền đầu tư trở lại Nga mà chuyển một khoản không nhỏ đầu tư vào nơi khác, trong đó có châu Á và ASEAN năng động hơn. Một trong những thước đo cái được gọi là "thành công" của hầu hết các siêu tập đoàn Nga chỉ là mua một công ty hạng... ba ở châu Âu và Mỹ. Thậm chí tập đoàn khổng lồ "Gazprom" (đứng đằng sau là Nhà nước) vẫn mời mọc "trao đổi vốn" chỉ riêng với người Âu, bắt cháp các công ty, tập đoàn lớn của châu Á phát triển nhanh hơn nhiều lần và vốn cũng vậy. Trên các báo, tạp chí ở Nga hiện nay về kinh doanh tràn ngập tấm gương người Mỹ thực dụng, tháo vát trở thành tỷ phú nhờ đầu tư hàng triệu USD vào Trung Quốc và Đông Nam Á, nhưng ở đó lại thiếu bóng dáng người Nga. Buôn bán của Nga với Đông Bắc Á, Nam Á và Đông Nam Á tuy phát triển nhanh hơn so với châu Âu, nhưng rất tiếc không phải là gấp nhiều lần so với châu Âu. Kim ngạch trao đổi hàng hóa của Nga chủ yếu vẫn là với châu Âu. Phải thẳng thắn nói rằng Nga đã chậm, rất chậm tận dụng được cơ hội ở Đông Bắc Á, Nam Á và Đông Nam Á. Hiện tại chưa nhìn thấy cả chiến lược của Nga sử dụng các cơ hội nói trên. Dễ hiểu là với nguồn vốn khá khiêm nhường ở vùng sau dãy núi Ural (tức Sibiri) có lịch sử gắn kết với nguồn hàng cũ của Trung Quốc, không thể đem lại cho nước Nga cơ hội tận dụng đầy đủ tiềm lực của một thị trường khổng lồ và phát triển nhanh chóng. Nguồn vốn và dự trữ của Nga thu được từ dầu khí cũng không đủ cho chính bản thân Nga, chưa nói đến đầu tư vào Đông

Nam Á, hưởng hờ cho châu Á. Tất nhiên, về lâu dài, không ai khác, các tập đoàn lớn nhất ở Mátxcova phải làm việc này. Còn làm như thế nào không chi phụ thuộc một chiều mệnh lệnh từ Điện Kremlin như thời XHCN mà phụ thuộc vào các quyết định của những “con cá mập lớn” của Nga và hơi thở của thị trường cùng lợi nhuận tại đó.

Vậy tính tích cực và khả thi trong chính sách đối ngoại của Nga ở châu Á và Đông Nam Á ở đâu?

Nga bắt đầu tham gia phần lớn các tổ chức của châu lục này, dù chỉ bằng cách phát cờ Nga cũng thúc đẩy hoạt động của Tổ chức Hợp tác Thượng Hải. Nga đóng vai trò to lớn trong các diễn biến xung quanh chương trình hạt nhân của Iran, Bắc Triều Tiên, nhưng Nga đang bỏ qua những cơ hội kinh tế mà một châu Á phát triển như vũ bão mang lại, đặc biệt là ASEAN, trong đó có người bạn cũ truyền thống Việt Nam. Trao đổi thương mại giữa hai nước trong nhiều năm chỉ loanh quanh trên dưới 1 tỷ USD, thua xa so với thương mại của Việt Nam với Mỹ và Trung Quốc, Hàn Quốc... Quan hệ hợp tác giữa Việt Nam và Hoa Kỳ đã đi vào chiều sâu và chất lượng cao hơn trên tất cả các lĩnh vực. Lấy mốc năm 2008 để so sánh: Thương mại Mỹ - Việt đã vượt 15 tỷ USD, tăng hơn 10 lần kể từ khi Hiệp định Thương mại song phương có hiệu lực năm 2001; Kim ngạch thương mại Việt - Trung đạt trên 20,18 tỷ USD, tăng 535 lần so với kim ngạch năm 1991... Cũng năm 2008, thương mại Việt Nam - Hàn Quốc xấp xỉ 10 tỷ USD (bằng 1,15% tổng thương mại của Hàn Quốc với các nước), tăng hơn 20 lần so với 1992.

Tóm lại, rõ ràng, trong quan hệ kinh tế với ASEAN và Việt Nam, Nga đã là người khởi hành khá sớm nhưng cho đến nay lại về đích khá muộn. “Đường viên” của chiến lược châu Á mới của Nga, tất nhiên, phải là cách nhìn toàn cầu, nhưng lại phải tính đến khu vực, nhất là khu vực năng động. Châu Á bây giờ có nhiều “câu thủ” mang tầm cỡ thế giới và Đông Nam Á cũng gần giống như vậy.

3. Ba thay đổi nhận thức về chiến lược châu Á của Nga trong tương lai gần

a. Nga không phải loại bỏ những mối nguy cơ vừa hư, vừa thực như đã nêu trên;

b. Nga sử dụng những cơ hội rộng mở, trước hết là cơ hội kinh tế với châu Á và Đông Nam Á;

c. Nga *không xem* chiến lược nói trên như là đối trọng với định hướng châu Âu hay định hướng phương Tây.

Thật vậy, Nga không coi quan hệ với châu Á là đối trọng cho việc xích lại với châu Âu về mặt xã hội hay chính trị. Châu Âu là cái nôi tốt nhất trong nền văn minh của Nga, là nguồn gốc của sự hiện đại hóa xã hội. Không có châu Âu, người Nga không còn là người Nga, Nga sẽ đánh mất bản sắc dân tộc của mình, mặc dù quốc gia rộng lớn bậc nhất thế giới này trải rộng từ Á sang Âu với 11 múi giờ, 17,075,200 km², chưa kể diện tích Bắc cực rộng khoảng 1.000.000 km² mà Nga cho rằng thuộc về mình. Mặt khác, Nga cần xếp hàng với châu Á trong không gian “Á-Âu”. Bây giờ, nếu không xích lại phía Đông với “phương Tây thứ hai” – Đông Á và Đông Nam Á, Nga có nguy cơ chậm chân ở khu vực này và có thể mãi mãi

tự hậu. Rất may. Nga đã nhận thức được điều đó, chiến lược của Nga hiện nay đang xích lại nhanh hơn về kinh tế với châu Á, Đông Nam Á trong khi vẫn giữ và phát triển các mối quan hệ chính trị, xã hội và công nghệ với châu Âu.

Vậy Nga giải quyết vấn đề đa phương của các chiến lược này như thế nào? Trước hết phải bằng cách phát triển kinh tế nhanh hơn, mạnh hơn và bằng chính con người Nga, nguồn vốn quý báu nhất. Chỉ có điều đó mới khiến Nga không bị suy yếu và sử dụng được những cơ hội mới hết sức to lớn. Rõ ràng, hiện nay Nga đang nằm trong sự bao bọc giữa “phương Tây thứ nhất” ở phía Tây với “phương Tây thứ hai” ở phía Đông. Đó là thách thức nhưng cũng là cơ hội khổng lồ. Tận dụng được nó, Nga sẽ là “phương Tây thứ ba”. Điều này tốt hơn khái niệm về một “không gian Á- Âu” phiến diện và chấp vá của Nga trước đây.

Một cách tiếp cận khác về “Chính sách đối ngoại của Nga” hiện nay cho tương lai gần 2020 dưới sự chèo lái của “cặp bài trùng” V. Putin và D. Medvedev là “bảo đảm sự tiếp nối trong chính sách đối ngoại” do cựu Tổng thống V. Putin phê chuẩn vào ngày 28.6.2000. Nói một cách khác hơn: Nga kiên định thực hiện “Kế hoạch của Putin”, được sự hậu thuẫn đắc lực của Đảng Thống nhất Nga do Putin lãnh đạo và D. Medvedev là người tiếp tục chiến lược của người tiền nhiệm. Những nước cờ đầu tiên của Tổng thống Medvedev trên bàn cờ thế giới hoàn toàn phù hợp với chính sách đối ngoại thực

tế và quyết đoán của người tiền nhiệm - người bạn, người đồng hương V. Putin.

Chuyến thăm nước ngoài đầu tiên tới Cadăcxtan và Trung Quốc của Tổng thống Medvedev là một lựa chọn tuyệt đối chính xác. Cadăcxtan là đồng minh thân cận nhất của Nga trong việc thúc đẩy sự tái hòa nhập kinh tế của các nước cộng hòa Xô viết trước đây, một mục tiêu hàng đầu của Mátxcova tại khu vực. Việc Tổng thống Medvedev thăm Cadăcxtan, cùng với kế hoạch thăm Adécbaigian, Tuốcmênixtan, Curoguxtan và Tátgikixtan, tỏ dấu hiệu cho thấy quyết tâm mạnh mẽ của Nga quay trở lại vùng Trung Á giàu năng lượng. Trung Quốc là nước láng giềng lớn nhất, phát triển nhanh nhất và quan trọng nhất của Nga. Chuyến thăm của Medvedev đã tái khẳng định sự công nhận của Mátxcova rằng Trung Quốc là một siêu cường đang vươn lên và là một đối tác chiến lược chủ chốt của Nga để thách thức địa vị thống trị toàn cầu của Mỹ. Thông cáo chung Nga-Trung đã phê phán “sự mờ rộng các liên minh chính trị-quân sự”, bác bỏ kế hoạch của Mỹ xây dựng hệ thống phòng thủ tên lửa toàn cầu, tái khẳng định vai trò đang tăng lên của 2 nước này như là những trụ cột của trật tự thế giới đa cực, coi Tổ chức Hợp tác Thượng Hải (SCO) như “một nhân tố đặc biệt quan trọng trong việc tăng cường sự ổn định chiến lược và sự hợp tác kinh tế-nhân đạo toàn diện tại châu lục Á-Âu”, cam kết thúc đẩy tổ chức này.

Các cuộc họp của các nước BRIC (Braxin, Nga, Ấn Độ, Trung Quốc) và RIC (Nga, Ấn, Trung) tại Yekaterinburg là những bước đi đúng của Nga. Có thể ai đó sẽ có kết

lược là Medvedev đang hướng về phương Đông và phớt lờ phương Tây. Nhưng không phải thế. Chuyến thăm nước ngoài đầu tiên của Tổng thống Putin là tới Anh. Tiếp theo đó, Tổng thống Medvedev đã thăm Đức, bạn hàng và đối tác năng lượng lớn nhất của Nga, nước chủ trương xây dựng quan hệ chặt chẽ giữa EU với Nga. Chuyến thăm cho thấy sự hòa nhập của Nga vào châu Âu sẽ là một định hướng chiến lược trong chính sách ngoại giao của Medvedev. Tại Béclin, Medvedev đã đưa ra sáng kiến đối ngoại quan trọng đầu tiên: thống nhất Nga, châu Âu và Bắc Mỹ, mà ông miêu tả là “ba nhánh của nền văn minh châu Âu”. Rõ ràng, Medvedev đã đưa ra một thông điệp: thế giới này là ngôi nhà chung, không thể ai đó mưu toan “đơn cực”.

Tổng thống Medvedev đã trích lời nhà văn viết chuyện tình báo của Anh John Le Carré rằng “Nga đã đi ra khỏi sự lạnh lẽo” sau khi từ bỏ chủ nghĩa cộng sản, “lại vươn lên sau gần một thế kỷ bị cô lập” và “đã đặt nền móng cho việc xây dựng một nhà nước hoàn toàn thích ứng với phần còn lại của châu Âu và hướng về châu Á”. Đây rõ ràng là sự tiếp nối ý tưởng của Putin về việc Nga tăng cường quan hệ với Âu-Á. Putin đã kêu gọi sự thống nhất Nga và châu Âu thành một “không gian duy nhất ổn định, an ninh và đạt thành tựu kinh tế cao, vì lợi ích của nhân dân”.

4. Chính sách ngoại giao đa phương thời gian qua của Medvedev

(1) Nga tiếp tục chính sách đối ngoại trước đây ở châu Á, dành ưu tiên cao cho Trung Quốc, Ấn Độ và ASEAN;

(2) Ông Medvedev, cũng như Putin, kiên quyết bảo vệ lợi ích của nước Nga đồng thời đề ra chương trình tích cực trong quan hệ lâu dài với phương Tây nhưng không quên dành ưu tiên cao cho Trung Quốc, Ấn Độ và ASEAN;

(3) Bộ đôi quyền lực Medvedev-Putin nhất trí với nhau không chỉ về đối nội mà cả về đối ngoại. Việc ông Putin đi thăm Pháp trước khi ông Medvedev đi thăm Đức cho thấy lần đầu tiên trong lịch sử nước Nga, Thủ tướng cũng tích cực hoạt động đối ngoại như Tổng thống. Điều này sẽ tạo thêm sự năng động và sức mạnh cho chính sách đối ngoại;

(4) Quan hệ của Nga với phương Tây trong những năm tới rất cuộc phụ thuộc vào việc liệu NATO có kết nạp Grudia và nhất là Ucraina hay không. Người Nga và người Ucraina thuộc cùng nhóm chủng tộc, có cùng nền văn hóa và lịch sử chung. Hai nước vẫn duy trì biên giới mờ. Nếu Ucraina gia nhập NATO, người Nga và người Ucraina sẽ bị chia rẽ. Ông Medvedev đã tuyên bố rõ ràng là điều đó không chấp nhận được đối với Mátxcova. Đức, Pháp và một số nước châu Âu khác sẵn sàng đồng tình với Nga nhưng tiếng nói cuối cùng thuộc về Mỹ. Khác người tiền nhiệm, *Tổng thống* thứ 44 của nước Mỹ - *Barack Obama*, quyết định vừa bắt tay Medvedev, Hồ Cẩm Đào vừa thăm dò mở rộng NATO và cũng có thể phá bỏ bất kỳ mối quan hệ hợp tác nào. Tính thực dụng uyển chuyển ngày nay không chỉ Mỹ mới có mà “các ông lớn” hay các nước khác ngày nay cũng vậy.